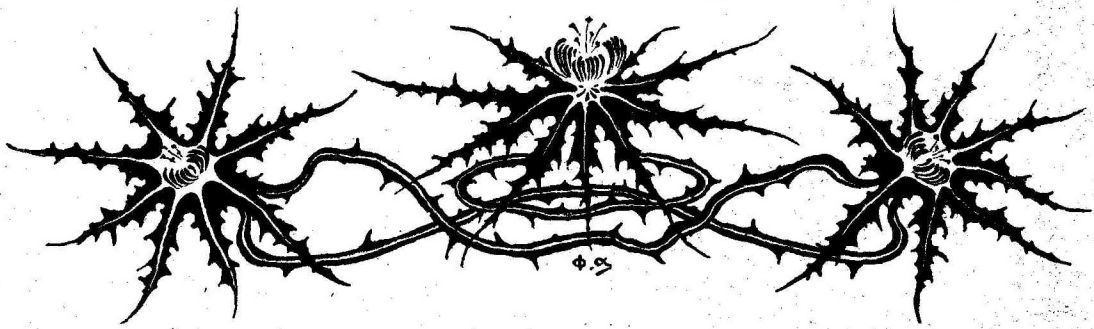

— ΜΝΗΜΟΣΥΝΟ —

ΝΟΙΕΑ τὸ παράθυρο
κι' ἐπερίμενα νὰ πε-
ράσῃ τὸ λείψανο γιὰ
ν' ἀρχίσω πάλι τὴ
δουλειά μου, ποῦ τόσο
ἀπότομα διέκοψαν ἡ
πένθιμας ψαλμωδί-
ες.

Τὸ ψῆχος μου ἐπροξένησε τέτοιο ρῖγος, ὥστε
ἐτοιμαζόμουν νὰ κλείσω τὰ τζάμια, ἀδιαφο-
ροῦσα γιὰ τοὺς πεθαμένους, ὅταν εἶδα τὸ σταυρὸ
νὰ προβάλλῃ ἀπὸ τὴ γωνιά τοῦ δρόμου.

Φτωχικὸ λείψανο—πολὺ φτωχικὸ.

Ἀπὸ τὸ ἄσπρο χασεδένιο σκέπασμα τῆς κάσ-
σας φαινότανε πῶς ὁ νεκρὸς ἦτανε νέος, κι' ἀπὸ
τοὺς χρυσοὺς ἀριθμοὺς ποῦχε γιὰ μοναχὸ στο-
λίδι, πῶς ἀπέθανε εἴκοσι χρονῶν.

Τὴ πομπὴ ἀποτελοῦσεν ἑνὲς παπᾶς ποῦ ἐ-
μουρμούριζε βραρετὰ τὸ μελαγχολικὸ ἦχο τῆς
ἀκολουθίας τοῦ θανάτου—ὀκνητηλανάφτης ποῦ
κρατοῦσε τὸ ἴσο πολὺ δυνατώτερα ἀπ' ὅ,τι ἐ-
πρεπε—τὸ παιδί μὲ τὸ σταυρὸ—πέντε ἔξ ἐρ-
γατικοὶ π' ἀφῆκαν τῆς δουλειᾶς των, καὶ τρεῖς
γρηῆς κουκουλωμέναις μὲ τοὺς μποξάδες των.

Δὲν ἔκλειε κανένας των, σὲ κανένος τῇ
μορφῇ δὲ διεκρίνετο λύπη γιὰ τὴ πεθαμένη—
ἦταν γυναικὸς τὸ λείψανο—καὶ μάλιστα σάν νὰ
μετάνοιωναν ποῦ ἀφῆκαν τὴν ἡσυχίαν των πρῶ-
τῶ γιὰ νὰ συνοδέψουν μὲ τόσο κρῦο ἕνα πεθ-
μένο.

Τὴ νεκρὴ δὲ μπόρεσα νὰ δῶ καλὰ γιὰτὶ τῆς
εἶχανε στὸ στόμα μπαμπάκι, ποῦ τῆς ἐκρυβε
ὅλο τὸ πρόσωπο. Τὰ μαλλιά της μόνο μοῦ κά-
μανε μεγάλη ἐντύπωση. Καὶ δὲ ξέρω, μὰ ἴσως
γι' αὐτὰ νῆλαψα καὶ νὰ λυπήθηκα τόσο βα-
θειὰ τὴν ἄγνωστη αὐτὴ ποῦ ἐφευγε ἔτσι γρή-
γορα γιὰ τὸ ἀγύριστο ταξεῖδι.

Μαλλιά κατὰμαυρα, σγουρά, μακρὰ, πολὺ
μακρὰ, πλαίσιο πολὺτίμο τὴν σκέπαζαν γύρω.
Πόσο θὰ τὰ καμάρωνε ἡ μάνα της καὶ πόσα
ὄνειρα τρελλὰ δὲ θάπλαττε ἡ ἀγάπη της, σάν

θῆθελεπε τὴν κόρη της νὰ τὰ χτενίξῃ! Ποιὸς
ξέρεῖ ἂν δὲν ἐφαντάζετο τὸ βασιλόπουλο τοῦ
παρχμυθιοῦ μὲ τὴν καρδιά πλεμένη στὸν σγουρὸ
θησαυρὸ τοῦ παιδιοῦ της!

Ἀμοιρὴ μάνα. Ποῦ νῆτατε; Γιατὶ κι' αὐτὴ
τάχα δὲν ἀκολουθοῦσε τὸ παιδάκι της στὸ ὑ-
στερνὸ του δρόμο;

Ἐκλείσα τὸ παράθυρο κι' ἐγύρισα στὴ δου-
λειά μου. Βιαζόμουνα νὰ τελειώσω ἕνα φόρεμα
ποῦ θὰ τὸ φοροῦσα σὲ κῆποινα ἐαυτῇ.

Ἵστερα ἀπὸ λίγες μέραις ἐπιστρέφουσα ἀπὸ
μακρυνὸ περίπατο μπῆκα στὸ νεκροταφεῖο νὰ
ξεκουραστώ. Εἶχα κοπιᾶσει πολὺ καὶ μοῦ φά-
νηκε ὡραῖο νάναπαυθῶ κάτω ἀπὸ τὸ δένδρο
μνήματος, ἀπαράλλακτα ὅπως οἰκουρασμένοι ἀπὸ
τὸ ταξεῖδι τῆς ζωῆς ἐρχονται ἐδῶ νὰ ξεκου-
ράσουν τ' ἀποσταμένα μέλη των.

Ἀγαπῶ νῆρχομαι στὸ νεκροταφεῖο. Τὰ λου-
λούδια του μοῦ φκίνονται πειὸ ἔμορφα, τὰ δέν-
δρα πειὸ δυναμωμένα, εἶνε πειὸ δροσερὰ καὶ κα-
θαρὰ τὸ ἀεράκι ποῦ παίζει μὲ τὰ λυπημένα
δενδρολίθινα, καὶ ὁ οὐρανὸς μοιάζει πειὸ γαλα-
ξιος σάν τὸν κυττάζω ἀκουμπισμένη σὲ κανένα
σταυρὸ. Νοιώθω μιὰ καινούργια ζωὴ νὰ κυκλο-
φορῇ στῆς φλέβες μου, καὶ μιὰ εὐχαρίστησι
παράξενη στὴ ψυχὴ μου.

Καὶ ὅταν περνῶ τοὺς ἀνθισμένους δρομίσκους
τοῦ μικροῦ μας νεκροταμείου, κι' ὅταν στα-
ματῶ ν' ἀνάψω ἕνα κερί στὴν κομπὴ ἐκκλησιίτσα
του, καὶ ὅταν ξεγινιόμαι μπρὸς στὸ κατὰλευκο
χωνευτήρι μὲ τὸν ἑλληνικὸ ρυθμὸ ποῦ μοῦ φέρνει
στὸ νοῦ τὸν ἀρχαῖον κόσμον, δὲν ξέρω γιὰτὶ μιὰ
καλὸσύνη πλημμυρίζει τὴν καρδιά μου, μιὰ και-
νούργια καλὸσύνη ποῦ δὲν τὴν νοιώθω ὅταν βρι-
σκομαι ἀνάμεσα στὴ ζωὴ.—Ὅταν ἐσηκώθηκα
νὰ φύγω εἶδα τὴ γυναῖκα τοῦ νεκροθάφτη νῆρ-
χεται πρὸς τὸ μέρος μου μὲ μιὰ γλάστρα βιο-
λάτες στὰ χέρια.

—Μοῦ τῆς φέρανε, εἶπε, νὰ τῆς φυτέψω στὸ
χῶμα μιᾶς πεθαμένης.

Παραμέρισα νὰ περάσῃ κι' ἀσυνειδήτως τὴν
ἀκολούθησα. Τὸ μνημεῖο φτωχικὸ ὅπως ὅλα ἐκεῖ

στό μέρος αυτό. Ένα καντηλάκι, ένας ξύλινος σταυρός, ένα κομματί σπασμένου λαγηνιού για θυμιατήρι, ήταν όλα — όλα τα στολίδια του τάφου της. Οι βιολιττές που τώρα θά φύττει συμπληρώνανε τον ταπεινό διάκοσμο.

Δίπλα βρισκότανε ένα άλλο μνήμα πειό φτωχικό από τ'άλλα, πειό παραμελημένο. Χωρίς καντήλι, μ' ένα στυρό σκαλωμένο, μισογερασμένο στο χώμα, έδειχνε πως αυτός που φύλαγε δεν είχε αφήσει στη ζωή κανένα φίλο, κανένα αγαπημένο πρόσωπο. Μπορεί πάλι νάτανε κανενός παληού πεθαμένου. Έτσι θάτανε. Δεν ξέρω μολαταύτα γιατί δεν έμεινε ικανοποιημένη από το συλλογισμό μου, παρά ρώτησα και τη γυναίκα του νεκροθάφτη.

«Αυτή, Κυρία, δεν είχε πολυς καιρός που τη θάψαμε. Κάπου δέκα μέραις. Σου φαίνεται έτσι ο σταυρός παληός γιατί είχε βγαλμένος από άλλο μνήμα. Δεν είχε κανένα να της αγοράσει καινούργιο. Πολύ θλιβερή ιστορία, κυρά μου. Αυτή ήτανε Τουρκοπούλα και βαφτίστηκε ύστερα από την επανάσταση. Σάν ήρθαμε κάτω. Η φαμελιά της, πλούσια και καλή, δεν είχε άλλο παιδί από το κορίτσι αυτό που κοιτάται τώρα εδώ μέσα, και μπορείς να στοχαστής αν το αγαπούσανε. Εγγώριζα τους δικούς της εγώ. Καλοί άνθρωποι. Την ημέρα της σφαγής — στής είκοσιπέντε του Αυγούστου — η κοπέλλα εύρέθηκε μοναχή στο σπίτι της — έκανε αζέγνοια στη δουλειά της, όταν ξάφνου, εκεί κατά το άπομεσήμερο, άκουσε να χτυπούνε με βία την πόρτα. Θάτανε ή ώρα π' άρχινησε το ματοκύλισμα. Φοβήθηκε γιατί μαζί άκουσε και τουφεκιές και ζαλισμένη χωρίς να ξέρη τί κάνει, έτρεξε και άνοιξε. Είδε ένα χριστιανό μισοπεθαμένο από το φόβο να της ζητη σωτηρία. Τον λυπήθηκε και τον άφησε να κρυφτεί στο σπήτι της. Της είπε πως τον κυνηγούσανε να τον σφάζουνε, κι όταν την άλλη μέρα έφυγε χωρίς να τον ιδη κανέναν από την οικογένεια, είχε πάρει μαζί του και την καρδιά της κόρης. Ήτανε βλέπεις νέος κι αυτός. Ίσως και να υπήρχε παληά γνωριμία μεταξύ τους. Ποιός ξέρει!

»Τα πράγματα πηγαίνανε έτσι ως που μια μέρα, σάν είδε πειά πως δε μπορούσε να μείνη στο σπίτι της, έφυγε και πήγε στη Μητρόπολι για να βαφτιστεί. Οι γονέοι της έκάμανε ό,τι μπορούσανε για να πάρουνε πίσω το μονακρίθ τους, μα τίποτα δεν κατορθώσανε. Η κοπέλλα δεν ήθελε με κανένα τρόπο να ξαναγυρίση στο χαρέμι — και στο δικαστήριο άποδείχτηκε πως είχε και νόμιμη ήλικία. Κι έτσι οι άμοιροι σάν είδανε κι άπόδανε, πουλήσανε τη περιουσία τους και φύγανε για κανένα μέρος της Άνατολής να κρύβουνε τον πόνο τους και την ντροπή του.

»Ο καιρός περνούσε, κι όμως εκείνος που στάθηκε η άφορμή όλης αυτής της καταστροφής — δεν έδειχνε πως ήτανε πρόθυμος να ξεπλη-

ρώση το μεγάλο χρέος που χρωστούσε στο Θεό και στο δυστυχισμένο πλάσμα που έβγαλε από την άγκαλιά της μάνας του, κι έρριξε στους πέντε δρόμους, άπροστάτευτο, όλονόναχο, ντροπιασμένο. Στη κόρη αυτή που τούσωσε τη ζωή από βέβαιιο και φοιχτό θάνατο. Σε ποιόν να μιλήση; σε ποιόν να καταφύγη; άνήξεση από του κόσμου την άτιμία, άνίσχυρη, έγκαταλελειμένη.

»Όλη μέρα, στο σπίτι μιές φτωχής γυναίκας που τη βάλανε μ' ένα μικρό μνηιάτικο για να ζή αυτή κι η ξένη που πήρε τη θέση της αγαπημένης της μάνας, έλαλει τη μαύρη μοίρα της — χωρίς παράπονο — χωρίς ένα βαρύ λόγο για τον προδότη. Έσβυσε μέρα με την ημέρα ως που προχθές ξεκουράστηκε από τα βασαν του κόσμου.

»Την ιστορία αυτή μου τη διηγήθηκε η ίδια μια μέρα που πήγα να τη δώ σάν έμαθα πως ήτανε άρρωστη βαρεία».

Τό φύτεμα είχε τελειώσει τώρα, και σηκώθηκε να με χαιρετίση, όταν έξαφν ήρθε στο νου μου το φτωχικό λείψανο που χυ ιδη πρό ήμερών. Κάποιο προαίσθημα μούλεγε πως θάτανε η ίδια που άναπαύετο κάτω από το χώμα.

— Δέ μου λές, η κοπέλλα που μούπες θυμίζσαι αν είχε έμορφα μαλλιά;

— Μαλλιά λείει; θάλασσα, κυρά μου, κατάμαυρα και σγουρά. Πόσο τα λυπήθηκα! Λένε πως άλλου, τέτοια μαλλιά σάν λάχνη καμμιά φτωχή γυναίκα να τάχει και ποθάνει, πως της τα κόβουνε και τα πουλούνε πολύ ακριβά.

Καληνύχτησα βιαστική κι άπομακρύνθηκε από το έρημο μνήμα. Ποτέ δεν έπόνεσα όσο τη ημέρα εκείνη — ποτέ οι δυστυχείς που συνήτησαν δεν πληγώσανε τόσο την καρδιά μου.

Συλλογιζόμουνα το δυστυχισμένο πλάσμα που τ' όργωσε ο πόνος κι επήγε να ήσυχάση κάτω στο χώμα. Σε χώμα ξένο. Έγκαταλελειμένη στο θάνατο όπως και στη ζωή που έπόθησα.

Να πως ανταμείψαμε όλες της θυσίες της.

Ήλθε σε μας γεμάτη νειάτα, νειάτα έμορφα κι έλπίδες κι άγάπη κι έμπιστοσύνη, άφου πρώτα μας έσωσε τη ζωή.

Κι έμεις άντι να την ύποδεχόυμε με χαρά και να της χαρίσωμε την εύτυχία πουρθε να βρή κοντά μας, μακράν από εκείνους που την άγάπησαν και τους άγάπησε, έμεις της δώσαμε ένα σταυρό μαρτυρίου πολυ βαρύ για τους άδύνατους ώμους της.

Και μια τρελλή και βέβηλη σκέψις έρχεται στο νου μου. Να μπορούσα νάνοιγα το μνήμα της να πάρω τα κόκκαλά της, για να τα στείλω στη μάνα της. Μου φαίνεται πως θά παραπονιέται εκεί κάτω όλονόναχη. Και δεν υπάρχει κανένας λόγος να κρατούμε στο θάνατο ό,τι άπόμεινε από εκείνη, που τόσο άχάριστα βισανίσαμε στην ζωή.